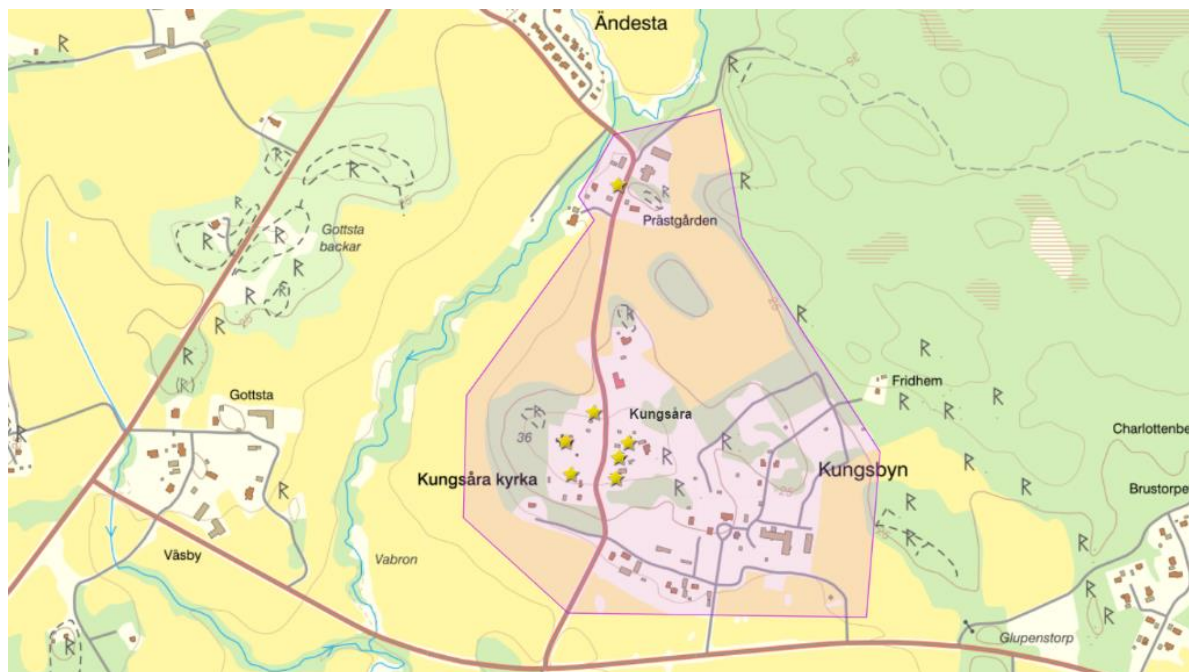

KUNGSÅRA

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Kungsåra socken ligger i sydöstra delen av Västmanland län. Området består av en öppen slättbygd som sträcker sig ned mot Kungsårafjärden, en vik av Mälaren. Området är rikt på fornlämningar så som rösen, älvkvarnar och hållristningar från bronsåldern samt gravar och gravfält från järnåldern.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

Väster om kyrkbyhöjden rinner Kungårabäcken. Över bäcken låg tidigare Vabron som ursprungligen var ett vadställe. Den gamla sockenvägen passerar genom byn och vidare över ån. Den västra delen av vägsträckan är bortplöjd. Den östra delen används som privat genomfartsväg. Vägen söderut, Onsbacken, mot Springsta bör ha varit gammal landsväg åtminstone från slutet av 1600-talet.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Kyrkan ligger på en höjd. Vid kyrkan på bägge sidor vägen finns fornlämningar som kan dateras till brons- och järnålder. Den omgivande byn kallas Kungsby och finns omnämnd år 1308. Byn har varit en av de större i nuvarande Västerås kommun. Under 1600- och 1700-talen fanns det mellan 9 till 13 gårdar. Ursprungligen har gårdarna tillhört kronan. Flera gårdar flyttades ut i samband med laga skiftet 1849–50. Stora delar av den backiga tomten söder om skolbyggnaden betas numera och flera av de ursprungliga gårdsplatsernas husgrunder syns väl.

Den tidigare kyrkan var sannolikt byggd i trä och troligen uppförd år 1228 på befallning av kungen. I mitten av 1300-talet uppfördes en stenkyrka på platsen. I början av 1600-talet var konstruktionen osäker vilket ledde till att valven på 1620-talet stöttades med pelare i trä. Under de kommande 100 åren krävdes upprepade förstärkningar av stommen. Kyrkan revs till slut på de medeltida grundmurarna byggdes en ny kyrka 1751–52.

Idag förknippas namnet Kungsbyn med Kungsbyns djurpark som startade i början av 2000-talet och ligger i östra delen av byn. Under 1980-talet fanns en saluhall på platsen med restaurang med dans och konsert under somrarna.

GRÖNSTRUKTUR

Kyrkan ligger omgiven av lövträd som växer på de sluttande backarna ner mot omgivande åkermark. Innanför kyrkogårdsmuren längs byvägen växer höga ädellövträd och många askar. De äldre tomterna går ända ut till byvägen och avgränsas med en brokig blandning av staket, häck, gärdesgård, stenmur eller öppen gräsmatta. Högväxta träd kantar vägen.

BEBYGGELSE

Prästgården ligger ca en km norr om kyrkan. Bostadshuset uppfördes omkring 1800 och är representativ för de boställen som uppfördes vid denna tid. Den timrade fasaden är helt faluröd så när som på de vita fönster- och dörrfodren. En öppen veranda med snickarglädje har tillkommit under 1800-talets senare del. Prästgården är idag privatägd.

Hembygdsgården byggdes av två baracker som donerades till hembygdsföreningen i början av 1950-talet. På 1980-talet byggdes den ut för förskoleverksamhet.

Direkt norr om kyrkan ligger ett rött timrat hus som flyttats från dess tidigare plats på sydöstra hörnet av kyrkogården. Det fungerade tidigare som likbod och vedbod. Intill ligger ett äldre sockenmagasin alt tiondebod (möjligen har byggnaden använts för bägge ändamål) från 1700-talet. Grunden efter en fattigstuga kan ses. Den användes under 1900-talets mitt som tvättstuga. Ett nytt äldreboende hade då byggts i byn Ändesta norr om kyrkbyn.

Den tidigare klockarbostaden från 1800-talets början ligger öster om kyrkan och vägen. Den långa, faluröda envåningsbyggnaden är uppförd i timmer, panelad och senare försedd med en öppen veranda. Byggnaden användes även som skola samt poststation. Byggnaden är idag privatägd.

Intill före detta klockargården ligger en före detta folkskolan. Byggnaden uppfördes 1908. Skolhusets fasad har omväxlande liggande och stående och ljusmålad panel. Det något utdragna trapphuset är försett med en plåttäckt, nationalromantisk tornspira. Skolverksamheten upphörde 1982. Byggnaden är idag privatbostad. Bredvid skolan ligger en byggnad i gult tegel. Det var tidigare en lärarbostad till skolan som uppfördes 1954.

Söder om kyrkogården ligger ett rött hus som varit skol/kyrkvaktmästarbostad. Den var tidigare komministerbostad. Byggnaden uppfördes ursprungligen en våning och byggdes på med en våning på 1950-talet.

Ett Elimkapell uppfördes i början på 1900-talet i södra delen av byn längs den äldre sockenvägen. Byggnaden användes som slöjdsal under mitten av 1900-talet och är idag privatägd. Byn har kompletterats med några moderna villor med röd panel. Några mindre äldre byggnader finns också.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1751	
Ja Prästgård	Omkring 1800	
Ja Sockenstuga		
Ja Klockaregård	Omkring 1800-tal	
Ja Fattigstuga		Riven 1950-tal
Ja Skolhus	1908	
Ja Tiondebod		

Ja	Sockenmagasin Kyrkstall	1700-tal	Möjligen även tiondebod
	Komminister/skol- /kyrkvaktmästarbostad	1900-tal början	
	Bygdegård	1950-tal	

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	o 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden
1760–1860	
1860–1920	
1920–2000	
- o Blandad tidsperiod

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

Bebyggelsen i kyrkbyn är blandad i form av ålder och karaktär. Rödfärgade fasader dominerar men ljusa träpanel och tegel förekommer också. Tomterna ligger i liv med bygatan och avgränsas med stor typvariation av häckar, staket och murar.

ANVÄNDNING IDAG

Kyrklig verksamhet, föreningsverksamhet, privata bostäder.

ATT TÄNKA PÅ

Kungsåra sockencentrum ingår i riksintresse för kulturmiljövården U31 Irsta.

Siktlinjer viktiga mot kyrkkullen med äldre bodar från norr.

Fornlämningar är skyddade enligt 2:e kapitlet kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

KÄLLOR

Kyrkokarakterisering Kungsåra kyrka 2004–2005, Västerås stift

Västeråsbygden: ett program för kulturminnesvård. D. 1, Sockenvis beskrivning över kulturminnen. (1987). Västerås: Kulturnämnden

Informant Kjell Lindblom, Kungsåra hembygdsförening

Före detta klockargård till vänster och före detta skolbyggnad till höger.

Före detta klockargård med grind mot kyrkan.

Före detta lärarbostad från 1954.

Bod (sädesmagasin och/eller tiondebod) bredvid kyrkan.

Söder om kyrkogården ligger ett rött hus som varit skol/kyrkvaktmästarbostad. Den var tidigare komministerbostad. Byggnaden uppfördes ursprungligen en våning och byggdes på med en våning på 1950-talet.

Hembygdsgården byggdes av två baracker som donerades till hembygdsföreningen i början av 1950-talet. På 1980-talet byggdes den ut för förskoleverksamhet.

Prästgården som ligger ca en km norr om kyrkan. Bostadshuset uppfördes omkring 1800.

Före detta äldreboende i byn Ändesta norr om kyrkbyn.

Allé till Kungsbyns mangårdsbyggnad.